

ความหลากหลายของพรรณไม้ในวนอุทยานภูผาล้อม อำเภอนาด่าง จังหวัดเลย Plant Diversity in Phu Pha Lom Forest Park, Na Duang District, Loei Province

เทียมหทัย ชูพันธ์¹, วิลัยลักษณ์ ชุมสไตน์²

Thiamhathai Choopan¹, Wilailux Zumstein²

Received: 11 October 2014 ; Accepted: 27 December 2014

บทคัดย่อ

การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ป่า เป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์ที่นับว่ามีความสำคัญและจำเป็น ซึ่งจากการศึกษาความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ทั้งไม้ยืนต้นและไม้พื้นล่างของป่า ณ วนอุทยานภูผาล้อม อำเภอนาด่าง จังหวัดเลย ที่ประกอบด้วยป่าดิบแล้งและป่าเต็งรัง ด้วยวิธีการวางแปลงตัวอย่างแบบสี่เหลี่ยมขนาด 20'20 เมตร จำนวน 7 แปลง พบพรรณไม้ทั้งสิ้น 37 วงศ์ 57 สกุล 66 ชนิด พรรณไม้อ่อนที่มีค่าดัชนีความสำคัญ (IVI) ทางนิเวศวิทยามากที่สุด คือ เต็ง (*Shorea obtusa* Wall. ex Blume) มีค่าเท่ากับ 31.60796 รองลงมา คือ ช่อยหนาม (*Streblus ilicifolius* (Vidal) Corner) มีค่าเท่ากับ 30.31058 และสมพง (*Tetrameles nudiflora* R. Br.) มีค่าเท่ากับ 29.10595 ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ที่เป็นไม้ยืนต้นและไม้พื้นล่าง พบว่า ค่าดัชนีความหลากหลายชนิด (H) มีค่าเท่ากับ 2.88413 และ 2.00709 ค่าความหลากหลายชนิด (D) มีค่าเท่ากับ 17.88802 และ 7.44163 ค่าความสม่ำเสมอในการกระจายตัว (J) มีค่าเท่ากับ 0.73724 และ 0.70841 ตามลำดับ นอกจากนี้พรรณไม้ดังกล่าวสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายลักษณะ ได้แก่ ไม้ที่ใช้เป็นอาหาร ไม้ที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย ไม้ที่ใช้เป็นสีย้อม ไม้ที่ใช้เป็นสมุนไพรและไม้ที่ใช้ในพิธีกรรม สัญลักษณ์และความเชื่อ ซึ่งงานวิจัยนี้สามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาเพิ่มเติมและวางแนวทางในการอนุรักษ์ป่า ณ วนอุทยานภูผาล้อมให้คงความอุดมสมบูรณ์และเป็นประโยชน์อย่างยั่งยืนกับชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: วนอุทยานภูผาล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ ป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรัง

Abstract

The study of biodiversity in the forest in terms of conservation is an important and needed issue. Plant diversity in Phu Pha Lom Forest Park, which consist of dry evergreen forest and dry dipterocarp forest, Na-Duang District, Loei Province was studied. Seven plots of 20'20 meters were used for studying plant diversity. The study showed the diversity of plants was 37 families 57 genera 66 species. The dominant species were *Shorea obtusa* Wall. ex Blume (31.60796), *Streblus ilicifolius* (Vidal) Corner (30.31058), and *Tetrameles nudiflora* R. Br. (29.10595), respectively. The values of a species diversity index (Shannon's Index, H) of trees and understory were 2.88413 and 2.00709, the species diversity values (D) were 17.88802 and 7.44163, and the evenness values (J) were 0.73724 and 0.70841, respectively. Moreover, plants were used for several categories such as edible, construction, dye coloring, medicine, and spiritual and symbolic. This research can provide basic information for further study.

Keywords: Phu Pha Lom forest park, Biodiversity, Dry evergreen forest, Deciduous Dipterocarp forest

¹ อาจารย์, โปรแกรมวิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

² อาจารย์, โปรแกรมวิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

¹ Lecturer, Biology Program, Faculty of Science and Technology, Nakhon Ratchasima Rajabhat University

² Lecturer, Biology Program, Faculty of Science and Technology, Loei Rajabhat University

บทนำ

วนอุทยานภูผาล้อม ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาดัง และตำบลน้ำสวย อำเภอเมือง จังหวัดเลย เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งมีสภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นภูเขาหินปูน สูงชันและ สลับซับซ้อน มียอดเขาสูงชันหลายยอด ชนิดดินเป็นดินร่วน บางแห่งตามเนินเขาจะเป็นดินลูกรัง มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 8,500 ไร่ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 400-850 เมตร มีถ้ำ หน้าผา ชะง่อนหิน อยู่ทั่วไป พื้นที่บริเวณภายใน วนอุทยาน ภูผาล้อม เป็นภูเขา มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบ เนื้อที่ประมาณ 700 ไร่ มีทรัพยากรป่าไม้ที่สมบูรณ์ มีสภาพเป็นป่าดิบแล้งและป่าเบญจพรรณ เป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธารของลำห้วยหลายสาย อาทิ ห้วยน้ำพุ ห้วยน้ำเทา ห้วยตาด ไหลหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบวนอุทยาน บริเวณเกือบทั้งหมดมีความชุ่มชื้นมากจึงมีอุดมภูมิเฉลี่ยไม่สูงนัก รวมทั้ง สภาพพื้นที่ของวนอุทยานภูผาล้อมมีพื้นที่เป็นป่าที่สมบูรณ์และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่ง ที่มีนักท่องเที่ยวและผู้สนใจศึกษารธรรมชาติได้เข้ามาเที่ยวชมอย่างมาก¹⁰ แต่ในปัจจุบันรอบพื้นที่วนอุทยานพบว่าการแผ้วถางป่าเพื่อทำการเกษตร เช่น ปลูกอ้อย และผลไม้หลายชนิด จึงทำให้พื้นที่ป่าถูกบุกรุก เผาทำลาย และลดลงอย่างต่อเนื่อง และอาจมีผลต่อระบบนิเวศป่าไม้ในบริเวณนี้ได้ ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงได้ทำการศึกษาคความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ และการประโยชน์จากพรรณไม้ในพื้นที่วนอุทยานภูผาล้อม ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากต่อจัดทำข้อมูลพื้นฐานของพรรณไม้ในวนอุทยาน สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ ตลอดจนการสำรวจพรรณไม้ในบริเวณใกล้เคียงและการศึกษาวิจัยต่อยอดในด้านอื่น ๆ ต่อไป

วัสดุอุปกรณ์และวิธีการศึกษา

ศึกษาความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ด้วยการสุ่มวางแปลงตัวอย่างตามวิธีการของ Krebs¹² โดยวางแปลงตัวอย่างแบบสี่เหลี่ยมขนาด 20'20 เมตร จำนวน 7 แปลง เพื่อสำรวจพรรณไม้ยืนต้น (พรรณไม้ที่มีความสูงมากกว่า 130 เซนติเมตร และมีเส้นรอบวงของลำต้นที่ความสูงระดับอกมากกว่า 10 เซนติเมตรขึ้นไป) และวางแปลงย่อยขนาด 5'5 เมตร ในแปลงตัวอย่าง 4 แปลง แปลงละ 1 แปลงย่อย (เฉพาะพื้นที่ป่าดิบแล้ง) เพื่อสำรวจ และเก็บรวบรวมข้อมูลพรรณไม้พื้นล่างประกอบด้วย ชื่อพรรณไม้ ขนาดเส้นรอบวงของลำต้นที่ความสูงระดับอก ความสูงทั้งหมดของต้น จำนวนต้น และชนิดของพรรณไม้ที่พบในแปลงตัวอย่างเพื่อคำนวณหาค่าความหลากหลายชนิด^{6,7}

เก็บตัวอย่าง และถ่ายภาพตัวอย่างพรรณไม้จากแปลงตัวอย่าง⁵ เพื่อศึกษาลักษณะทางสัณฐานวิทยา ตรวจสอบชื่อวงศ์ ชื่อวิทยาศาสตร์ และชื่อพื้นเมือง ด้วยหนังสือพรรณไม้แห่งประเทศไทย³ คู่มือจำแนกพรรณไม้¹ และเอกสารทางพฤกษศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง^{2,8,11} จัดทำคำบรรยายลักษณะพรรณไม้แต่ละชนิด ตัวอย่างพรรณไม้แห้งและตัวอย่างพรรณไม้ดอง เก็บรวบรวมไว้ที่พิพิธภัณฑ์พืชของโปรแกรมวิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยรวบรวมข้อมูลการใช้ประโยชน์พรรณไม้ในพื้นที่ป่าโดยการสัมภาษณ์คนในชุมชน

ผลการศึกษา

1. ความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ววนอุทยานภูผาล้อมจากการศึกษาพรรณไม้ยืนต้นจำนวน 27 วงศ์ 43 สกุล 49 ชนิด และไม้พื้นล่างจำนวน 13 วงศ์ 16 สกุล 17 ชนิด (Figure 1 และ Table 1) ไม้ยืนต้นที่มีค่าดัชนีความสำคัญ (Importance Value Index, IVI) สูงสุด คือ เต็ง (*Shorea obtusa*) มีค่าเท่ากับ 31.60796 รองลงมา คือ ช่อยหนาม (*Streblus ilicifolius*) มีค่าเท่ากับ 30.31058 สมพง (*Tetrameles nudiflora*) มีค่าเท่ากับ 29.10595 และ ช่อยใบกว้าง (*Artocarpus nitidus*) มีค่าเท่ากับ 18.37854 ตามลำดับ

จากการวิเคราะห์ค่าความหลากหลายชนิดของไม้ยืนต้น พบว่า ค่าดัชนีความหลากหลายชนิด (species diversity index) มีค่าเท่ากับ 2.88413 ค่าความหลากหลายชนิด (species diversity value) มีค่าเท่ากับ 17.88802 และค่าความสม่ำเสมอในการกระจายตัว (evenness) มีค่าเท่ากับ 0.73724 ไม้พื้นล่าง พบว่า ค่าดัชนีความหลากหลายชนิด มีค่าเท่ากับ 2.00709 ค่าความหลากหลายชนิด มีค่าเท่ากับ 7.44163 และค่าความสม่ำเสมอในการกระจายตัว มีค่าเท่ากับ 0.70841

2. อนุกรมวิธานของพรรณไม้ววนอุทยานภูผาล้อมจากการศึกษาพรรณไม้ที่สำรวจพบในวนอุทยานภูผาล้อมพบพรรณไม้ทั้งสิ้น 37 วงศ์ 57 สกุล 66 ชนิด จัดเป็นพืชใบเลี้ยงคู่ 31 วงศ์ 49 สกุล 58 ชนิด พืชใบเลี้ยงเดี่ยว 6 วงศ์ 8 สกุล 8 ชนิด ซึ่งวงศ์ที่พบมากที่สุด คือ วงศ์ Fabaceae จำนวน 8 ชนิด รองลงมา คือ วงศ์ Euphorbiaceae วงศ์ Moraceae และ วงศ์ Rubiaceae จำนวน 4 ชนิด วงศ์ Dipterocarpaceae วงศ์ Ebenaceae และ วงศ์ Strychnaceae จำนวน 3 ชนิด (Table 1)

3. การใช้ประโยชน์พรรณไม้วนอุทยานภูผาล้อม

จากการสอบถามการใช้ประโยชน์จากพืชของคนในชุมชน พบมีการใช้ประโยชน์จากพืชในหลายรูปแบบ ได้แก่ พืชที่ใช้เป็นอาหารมนุษย์และอาหารสัตว์ เช่น ข่อยหนาม ข่อยใบกว้าง เต็งหนาม (*Bridelia retusa*) ก่อหุ้ม (*Castanopsis argyrophylla*) (อาหารสัตว์) ชะมวง (*Garcinia cowa*) มะกอก (*Spondias pinnata*) มะดุก (*Siphonodon celastrineus*) ลิ่นกวาว (*Ancistrocladus tectorius*) กระบก (*Irvingia malayana*) กระโดน (*Careya sphaerica*) เสี้ยวใหญ่ (*Bauhinia malabarica*) หวายปูน (*Calamus siamensis*) มะเดื่อปล้อง (*Ficus hispida*) (ผัก) มะกอกเกล็ดนวล (*Canarium subulatum*) หว่า (*Syzygium cumini*) ส้านใหญ่ (*Dillenia obovata*) ตะคร้อ (*Schleichera oleosa*) ตากวาง (*Salacia verrucosa*) (ผล) สุกูณี (*Terminalia calamansanai*) (เมล็ด) พืชที่ใช้สร้างที่อยู่อาศัย เชื้อเพลิง เครื่องเรือน และปลูกประดับ เช่น ขางปอย (*Lithocarpus polystachyus*) ซ้อ (*Gmelina arborea*) มะกอกเกล็ดนวล สมพง ส้านใหญ่ เต็ง รัง (*Shorea siamensis*) พลวง (*Dipterocarpus tuberculatus*) กระบก กำฟ้าเขาควาย (*Dalbergia cultrata*) ประดู่ป่า (*Pterocarpus macrocapus*) ตะคร้อ ตากวาง (เครื่องเรือน-ก่อสร้าง-เชื้อเพลิง) มะหาด (*Artocarpus lacucha*) เข็มป่า (*Ixora cibdela*) เสลาเปลือกบาง (*Lagerstroemia tomentosa*) หว่า คุณ (*Cassia fistula*) คำมอกหลวง (*Gardenia sootepensis*) (ประดับ) และพืชที่ใช้เป็นสมุนไพร เช่น มะกอก ตะคร้อ (*Garuga pinnata*) มะดุก คุณ ตับเต่าตัน (*Diospyros ehretioides*) (เบื่อปลา) ขี้เหล็กป่า (*Senna garrettiana*) ขี้เหล็กเลือด (*Senna timoriensis*) ชะมวง ซ้อ มะกอกเกล็ดนวล มะเกลือ (*Diospyros mollis*) สอยดาว (*Mallotus paniculatus*) อบเชย (*Cinnamomum bejolghota*) เหมือดโลด (*Aporosa villosa*) กระบก

ค่าหุด (*Engelhardtia spicata*) กระโดน กำฟ้าเขาควาย แดง (*Xylocarpus xylocarpa*) เสี้ยวใหญ่ ประดู่ป่า ตาลเหลือง (*Ochna integerrima*) ยอป่า ตะคร้อ ตากวาง สวาน้อยตกเตียง (*Peliosanthes teta*) พืชที่ใช้เป็นสีย้อม เช่น มะเกลือ ตับเต่าตัน เหมือดโลด ยอป่า และพืชที่ใช้ในพิธีกรรม สัญลักษณ์และความเชื่อต่าง ๆ เช่น ขี้เหล็กป่า (เครื่องราง) คุณ มะหาด ยอป่า เป็นต้น

วิจารณ์ผล

จากการศึกษาความหลากหลายชนิดของพรรณไม้วนอุทยานภูผาล้อม พบพรรณไม้ทั้งสิ้น จำนวน 66 ชนิด (ไม้ยืนต้น 49 ชนิด และไม้พุ่ม 17 ชนิด) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาของ ทวีศักดิ์ ธิติเมธาโรจน์⁴ ที่ทำการศึกษาในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเวียง จังหวัดขอนแก่น พบพรรณไม้ยืนต้น 65 ชนิด จะพบว่ามีความหลากหลายชนิดที่น้อยกว่า ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความแตกต่างของขนาดพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา และความอุดมสมบูรณ์ของพรรณไม้ยืนต้น แต่ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบพรรณไม้ในจำนวนที่ใกล้เคียงกันกับการศึกษาของ วัชร น้อยบัวทอง⁹ ที่ทำการศึกษาป่าสถาบันวิจัยด้วยรุกขเวศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่พบพรรณไม้ยืนต้นจำนวน 42 ชนิด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลความหลากหลายชนิด พบว่ามีพรรณไม้ประมาณ 26 ชนิด จำแนกเป็นไม้ยืนต้น 18 ชนิด ได้แก่ เต็ง ข่อยหนาม สมพง ข่อยใบกว้าง พลวง เสลาเปลือกบาง รักดำ (*Diospyros curranii*) ส้านใหญ่ เหมือดโลด กำฟ้าเขาควาย ตะคร้อ ซ้อ ตูมกาขาว (*Strychnos nux-blanda*) กาสามปึก (*Vitex peduncularis*) ขางปอย รัง มะหาด ประดู่ป่า และ ไม้พุ่ม 8 ชนิด ได้แก่ ตาเปิดตาไก่ (*Ardisia* sp.) สวาน้อยตกเตียง พญาเสือโคร่ง (*Strychnos axillaris*) มะขามเครือ (*Rourea stenopetala*) เต่าร้างหนู (*Arenga caudata*) ว่านขันหมาก (*Aglaonema simplex*) พญาเสือดำ (*Strychnos* sp.) และกระเดลิง (*Bauhinia scandens*) ที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่วนอุทยานภูผาล้อม และน่าจะสามารถดำรงชีวิตรอด และขยายพันธุ์ต่อไปได้ในสภาพธรรมชาติ โดยพืชที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศของป่าในวนอุทยานภูผาล้อม คือ เต็ง รองลงมาคือ ข่อยหนาม ข่อยใบกว้าง พลวง และ รักดำ แสดงให้เห็นว่า เต็ง เป็นพืชที่มีความสำคัญในป่าเต็งรังของวนอุทยานภูผาล้อม และมีความสำคัญต่อลักษณะทางนิเวศวิทยาของพื้นที่ ในขณะที่ข่อยหนามมีบทบาทสำคัญในส่วนที่เป็นป่าดิบแล้งของพื้นที่

ส่วนพรรณไม้ยืนต้นจำนวน 31 ชนิด จากทั้งหมด 49 ชนิด และพรรณไม้พุ่มอีก 9 ชนิด จากทั้งหมด 17 ชนิดนั้น

เป็นพรรณไม้ที่พบได้น้อยในป่าของวนอุทยานภูผาล้อม ซึ่งอาจเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพรรณไม้ และนอกจากนี้พืชบางชนิดมีการนำมาใช้เป็นไม้พื้น ทำเป็นเครื่องเรือน เช่น ต้นเต็งหนาม ทำให้มีจำนวนลดลง นอกจากนี้จากการสำรวจพบว่าพืชในกลุ่มไม้อย่าง ยังมีประชาชนบางส่วนลักลอบเจาะลำต้นและลนด้วยเปลวไฟ เพื่อจะเก็บน้ำยาง ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ปริมาณของพืชวงศ์ยางมีโอกาสที่จะลดจำนวนลงได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้สภาพแวดล้อมของป่าเป็นป่าดิบแล้งและมีต้นไม้สูงจำนวนมาก จึงทำให้แสงแดดตกลงสู่พื้นดินน้อย ซึ่งอาจเป็นสาเหตุทำให้สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมในการขยายพันธุ์พืชที่เป็นไม้พื้นล่าง

เมื่อนำการวิเคราะห์หัตถ์ชนิดความหลากหลายชนิดของการศึกษาพรรณพืชที่เป็นพรรณไม้ยืนต้นในครั้งนี้ ทำการเปรียบเทียบกับการศึกษาของ เทียมหทัย ชูพันธ์^{6,7} ในพื้นที่ป่าโคกไร่ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม มีค่าดัชนีความหลากหลายชนิดเท่ากับ 3.2069 จะเห็นได้ว่าค่าดัชนีความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ยืนต้นในพื้นที่ วนอุทยานภูผาล้อมมีค่าน้อยกว่า แสดงให้เห็นว่า พื้นที่วนอุทยานภูผาล้อมมีความอุดมสมบูรณ์ของพรรณไม้ยืนต้นน้อยกว่า นอกจากนี้ การศึกษาเพิ่มเติมในส่วนของพรรณไม้พุ่มจะเป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ให้เห็นถึงการที่จะเกิดการทดแทนของสังคมพืชในพื้นที่ไปในทิศทางใด เพื่อวางแผนทางในการอนุรักษ์อย่างจริงจัง และเร่งสร้างความเข้าใจกับชุมชนโดยรอบเพื่อป้องกันการเข้าลักลอบตัดไม้

จากการศึกษาการกระจายของพรรณไม้ในเขตวนอุทยานภูผาล้อม พบว่า พืชที่มีการกระจายอยู่ในแปลงตัวอย่างมากที่สุดคือ เต่าร้างหนู ตาเบ็ดตาไก่ สาวน้อยตกเตียง มะขามเครือ และ ข่อยหนาม พบในแปลงตัวอย่าง 4 แปลง รองลงมาคือ เต็ง พลวง รักดำ เหมือนโสด ขางปอย กำฟ้าเขาคาย เสลาเปลือกบาง ข่อยใบกว้าง หว่า และพญาเสือดำ พบในแปลงตัวอย่าง 3 แปลง ส่วนพืชที่พบอยู่ในแปลงตัวอย่างเพียง 1 แปลง มีจำนวน 34 ชนิด ซึ่งพรรณไม้กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่พบได้น้อยและควรมีการอนุรักษ์ เนื่องจากมีโอกาสที่จะสูญหายไปจากธรรมชาติได้ ส่วนแปลงตัวอย่างที่มีจำนวนชนิดพรรณไม้มากที่สุด คือ แปลงที่ 4 จำนวน 23 ชนิด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบริเวณใกล้เคียงมีธารน้ำเล็ก ๆ ไหลผ่านซึ่งจะทำให้การเจริญเติบโตของพืชแปลงนี้มีมากกว่าแปลงอื่น ๆ รองลงมา คือ แปลงที่ 3 จำนวน 19 ชนิด แปลงที่ 2 จำนวน 18 ชนิด และแปลงที่ 6 จำนวน 17 ชนิด แปลงตัวอย่างที่ พบชนิดพรรณไม้ น้อยชนิดที่สุด คือ แปลงที่ 7 จำนวน 11 ชนิด อาจเนื่องจากแปลงตัวอย่างอยู่ติดกับพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้าน จึงทำให้มีการลักลอบตัดไม้ได้ง่าย จึงอาจจะเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้จำนวนชนิดที่พบน้อยกว่าแปลงตัวอย่างอื่น ๆ

จากการศึกษาการนำพรรณไม้ต่าง ๆ ไปใช้ประโยชน์ของวนอุทยานแห่งชาติภูผาล้อม พบว่า พืชในพื้นที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในหลายรูปแบบ ได้แก่ พืชที่เป็นสมุนไพร ซึ่งใช้หลากหลายส่วน เช่น ราก เปลือก ใบ ดอก หรือ ผล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของพืชและสรรพคุณที่ต้องการ พืชที่ใช้เป็นอาหารมนุษย์ พบทั้งที่นำมารับประทานเป็นผักสดหรือนำมาประกอบอาหาร บางชนิดรับประทานเป็นผลไม้ และบางชนิดใช้เป็นอาหารสัตว์ พืชที่ใช้สร้างที่อยู่อาศัย จะเป็นพืชที่มีเนื้อไม้แข็ง ใช้เป็นเชื้อเพลิง หรือทำเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน และปลูกประดับ พืชที่ใช้เป็นสีย้อม เช่น ย้อมผ้า ย้อมแหหรือสวิง และพืชที่ใช้ในพิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ เช่น ไม้มงคลในการก่อสร้างหรือในพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากนี้ยังมีการใช้ประโยชน์ในด้านอื่น เช่น การเก็บชันและยางไม้เพื่อเป็นเชื้อเพลิง การจับสัตว์และแมลง การเก็บเห็ด เก็บหน่อไม้ มาเป็นอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในพื้นที่ป่าชุมชนของ เทียมหทัย ชูพันธ์^{6,7} ทั้งในด้านรูปแบบการนำพืชไปใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย และการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าในด้านอื่น ๆ ของชุมชนโดยรอบ นอกจากนี้วนอุทยานภูผาล้อมยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป

สรุปผล

พื้นที่ป่าในวนอุทยานภูผาล้อม ยังมีความสมบูรณ์ของพรรณพืชขนาดใหญ่อยู่เป็นจำนวนมากถือเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญของชุมชนโดยรอบเป็นอย่างยิ่ง แต่หากไม่มีการควบคุมดูแลการเข้าใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาของป่า ตลอดจนจนทำให้พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ลดลงและหายไปมากที่สุด โดยเฉพาะพื้นที่ป่าเต็งรังที่อยู่รอบนอกของพื้นที่เขาคินปูน ซึ่งง่ายต่อการเข้าถึงและลักลอบใช้ทรัพยากรของชุมชน จึงน่าจะมีการร่วมมือกันในการปลูกฝังจิตสำนึกในการหวงแหนแหล่งทรัพยากรนี้ โดยนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้เข้าสู่ชุมชนที่อยู่รอบวนอุทยานภูผาล้อมเพื่อที่จะช่วยกันรักษาและอนุรักษ์ป่าผืนนี้ไว้ เนื่องจากป่าเต็งรังที่อยู่รอบนอกแนวเขาคินปูนของวนอุทยานภูผาล้อมยังมีบริเวณที่อยู่ติดกับพื้นที่เกษตรกรรมของประชาชนเป็นบริเวณกว้าง อาจเกิดการบุกรุกได้ในอนาคต อีกทั้งปัจจุบันความรู้ด้านการนำไปใช้ประโยชน์อาจไม่เป็นที่นิยมและรู้จักกันมากนัก เนื่องจากความก้าวหน้าด้านการแพทย์และเทคโนโลยี เช่น การนำพรรณไม้มาใช้ประโยชน์ทางด้านสมุนไพร ตำรายาต่างๆ จากหมอยาในชุมชนใกล้เคียง เพื่อเป็นฐานข้อมูลตำรายาพื้นบ้านอีสานและข้อมูลทางด้านการแพทย์ อย่างไรก็ตาม ได้มีความพยายามในการรวบรวมและให้ความสำคัญกับความรู้ด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านมาก

ขึ้นในหลายหน่วยงาน ซึ่งผลจากการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นแนวทางหนึ่งในการนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายทางชีวภาพที่น่าหวงแหนและความสำคัญของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำวนอุทยานภูผาล้อม และนักศึกษาจากโปรแกรมวิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ที่ให้ความช่วยเหลือในการสำรวจและการเก็บตัวอย่างพรรณไม้ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ที่ให้การสนับสนุนการศึกษาริวิจัย

เอกสารอ้างอิง

1. ก่องกานดา ชยามฤต. คู่มือจำแนกพรรณไม้. กรุงเทพฯ: ประชาชน; 2541.
2. ไชมอน การ์ดเนอร์ พินดา สิทธิสุนทร และ วิไลวรรณ อนุสารสุนทร. (ต้นไม้มือหนึ่ง (คู่มือศึกษาพรรณไม้ยืนต้น ในป่าภาคเหนือ ประเทศไทย). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ; 2549.
3. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ประชาชน; 2544.
4. ทวีศักดิ์ ธิดิเมธาโรจน์. การศึกษาสภาพป่าและพรรณพฤษชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเวียง จังหวัดขอนแก่น. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2544; 6(2): 16-24.
5. ทวีศักดิ์ บุญเกิด. การเก็บตัวอย่างพรรณไม้. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2530.
6. เทียมหทัย ชูพันธ์. ความหลากหลายชนิดของพรรณพืชและพฤษศาสตร์พื้นบ้านของป่าโคกไร่ อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ วท.ม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาสารคาม; 2548.
7. เทียมหทัย ชูพันธ์. ความหลากหลายชนิดของพรรณพืชและพฤษศาสตร์พื้นบ้านของป่าโคกไร่ อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2550; 26(2): 150-157.
8. รัชชัย วงศ์ประเสริฐ. พรรณพืชกินได้บริเวณภูเขาหินปูน (Edible Plants on Limestone Areas). กลุ่มงานพฤษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช; 2548.
9. วิชระ น้อยบัวทอง. การศึกษาความหลากหลายชนิด อัตราการเจริญเติบโตและมวลชีวภาพของพรรณไม้ในป่าเต็งรัง.

วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาสารคาม; 2539.

10. สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. วนอุทยานภูผาล้อม. ม.ป.ป. <http://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=4037> 1 มิถุนายน 2556.
11. เอี่ยมพร วิสมหมาย และ ปณิธาน แก้วดวงเทียน. ไม้ป่ายืนต้นของไทย 1. กรุงเทพฯ: เอช เอ็น กรุ๊ป; 2552.
12. Krebs C.J. Ecological methodology. 2nd ed. Menlo Park: Benjamin/Cummings; 1999.

สาวน้อยตกเตียง
Peliosanthes teta

นางแลว
Tupistra albiflora

รัง
Shorea siamensis

พลง
Dipterocarpus tuberculatus

ตับเต้าตัน
Diospyros ehretioides

เต็งหนาม
Bridelia retusa

ขหนูดิน

Balanophora fungosa

ว่านงูเห่า

Curcuma stenochila

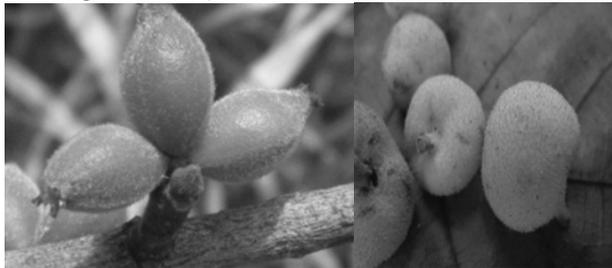

คำหาด

Engelhardtia spicata

ยอป่า

Morinda coreia

เหมือดโลด

Aporosa villosa

มะหาด

Artocarpus lacucha

ว่านขันหมาก
Aglaonema simplex

เต่าร้างหนู
Arenga caudata

มะกอกเกลื่อน
Canarium subulatum

สกุณี
Terminalia calamansanai

Figure 1 Some species of plants in Phu Pha Lom Forest Park.

Table 1 List of plants in Phu Pha Lom Forest Park, Mueang District, Loei Province.

No.	Family name	Scientific name	Local name
1	Anacardiaceae	<i>Spondias pinnata</i> (L. f.) Kurz	มะกอก
2	Ancistrocladaceae	<i>Ancistrocladus tectorius</i> (Lour.) Merr.	ลิ้นกวาง
3	Araceae	<i>Aglaonema simplex</i> Blume	ว่านขันหมาก
4	Arecaceae	<i>Arenga caudate</i> (Lour.) H. E. Moore	ตาลไก่ เต่าร้างหนู
5	Arecaceae	<i>Calamus siamensis</i> Becc.	หวายบู่
6	Balanophoraceae	<i>Balanophora fungosa</i> J. R. & G. Forst.	เห็ดหิน ขนุนดิน
7	Burseraceae	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin	มะกอกเกลื่อน
8	Burseraceae	<i>Garuga pinnata</i> Roxb.	ตะคร้ำ
9	Capparaceae	<i>Capparis micracantha</i> DC.	ชิงชี่
10	Celastraceae	<i>Salacia verrucosa</i> Wight	ตากวาง
11	Celastraceae	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	มะตุ๊ก
12	Clusiaceae	<i>Garcinia cowa</i> Roxb. ex DC.	ชะมวง
13	Combretaceae	<i>Terminalia calamansanai</i> (Blanco) Rolfe	สกุณี
14	Combretaceae	<i>Terminalia glaucifolia</i> Craib	แห่นา
15	Connaraceae	<i>Rourea stenopetala</i> (Griff.) Schellenb.	มะขามเครือ
16	Convallariaceae	<i>Tupistra albiflora</i> K. Larsen	นางเลว
17	Convallariaceae	<i>Peliosanthes teta</i> Andrews	สาวน้อยตกเตียง
18	Datisceae	<i>Tetrameles nudiflora</i> R. Br.	สมพง

19	Dilleniaceae	<i>Dillenia obovata</i> (Blume) Hoogland	सानใหญ่
20	Dipterocarpaceae	<i>Dipterocarpus tuberculatus</i> Roxb.	ตองตึง พลวง
21	Dipterocarpaceae	<i>Shorea obtusa</i> Wall. ex Blume	เต็ง
22	Dipterocarpaceae	<i>Shorea siamensis</i> Miq.	รัง
23	Dracaenaceae	<i>Dracaena conferta</i> Ridl.	กำลังหนุमान
24	Dioscoreaceae	<i>Dioscorea bulbifera</i> L.	ว่านกลิ้งกลางดง
25	Ebenaceae	<i>Diospyros curranii</i> Merr.	รักดำ
26	Ebenaceae	<i>Diospyros ehretioides</i> Wall. ex G. Don	ตบเต้าตัน
27	Ebenaceae	<i>Diospyros mollis</i> Griff.	มะเกลือ
28	Euphorbiaceae	<i>Aporosa villosa</i> (Wall. ex Lindl.) Baill.	เหมือดโลด
29	Euphorbiaceae	<i>Bridelia retusa</i> (L.) A. Juss.	อังหนาม เต็งหนาม
30	Euphorbiaceae	<i>Croton longissimus</i> Airy Shaw	เป้าน้อย
31	Euphorbiaceae	<i>Mallotus paniculatus</i> Müll. Arg.	สติตัน สอยดาว
32	Fabaceae-Caesalpinioideae	<i>Bauhinia scandens</i> L.	กระต๊อ
33	Fabaceae-Caesalpinioideae	<i>Bauhinia malabarica</i> Roxb.	เสี้ยวใหญ่
34	Fabaceae-Caesalpinioideae	<i>Cassia fistula</i> L.	คูน
35	Fabaceae-Caesalpinioideae	<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby	ขี้เหล็กป่า
36	Fabaceae-Caesalpinioideae	<i>Senna timoriensis</i> (DC.) Irwin & Barneby	ขี้เหล็กเลือด

Table 1 (continue)

No.	Family name	Scientific name	Local name
37	Fabaceae-Mimosoideae	<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) W. Theob. var. <i>kerrii</i> (Craib & Hutch.) I. C. Nielsen	แดง
38	Fabaceae-Papilionoideae	<i>Dalbergia cultrata</i> Graham ex Benth.	กำพี้เขาควาย
39	Fabaceae-Papilionoideae	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	ประดู่ป่า
40	Fagaceae	<i>Castanopsis argyrophylla</i> King ex Hook. f.	ก่อหยุ่ม
41	Fagaceae	<i>Lithocarpus polystachyus</i> (A. DC.) Rehder	ขางปอย
42	Irvingiaceae	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A. W. Benn.	กระบก
43	Juglandaceae	<i>Engelhardtia spicata</i> Blume	ค่าหด
44	Lamiaceae	<i>Gmelina arborea</i> Roxb.	ช้อ
45	Lamiaceae	<i>Vitex peduncularis</i> Wall. ex Schauer	กาสามปีก
46	Lauraceae	<i>Cinnamomum bejolghota</i> (Buch.-Ham.) Sweet	อบเชย
47	Lecythidaceae	<i>Careya sphaerica</i> Roxb.	กระโดน
48	Lythraceae	<i>Lagerstroemia tomentosa</i> C. Presl	เสลาเปลือกบาง
49	Malvaceae	<i>Kydia calycina</i> Roxb.	เสียงฝ้าย
50	Moraceae	<i>Artocarpus lacucha</i> Roxb.	มะหาด
51	Moraceae	<i>Artocarpus nitidus</i> Trécul	ข่อยใบกว้าง
52	Moraceae	<i>Ficus hispida</i> L. f.	มะเดื่อปล้อง